

HENK ALGRA • [treinreiziger nd.nl/columns](https://www.nd.nl/columns)

RUIMTE MAKEN IN EEN VOLLE TREIN

Het is spitsuur. Geleidelijk raken alle plaatsen van de trein bezet. Mensen die hun bagage op een zitplaats hadden gezet, maken ruimte. Eén reiziger maakt echter geen aanstalten om ruimte te maken. Ze heeft twee zitplaatsen in gebruik. Op het uitklaptafeltje naast haar staan vier bakjes etenswaren en twee flesjes drinken uitgesteld. Het ziet er allemaal heel groen en gezond uit, behalve dat plastic dan. Haar tas en jas bezetten de stoel. Zelf zit ze aan het gangpad en vormt ze een fysieke blokkade voor de zitplaats naast haar. Een laptop en een grote agenda maken het beeld van een druk bestaan compleet.

De conducteur roept om dat iedereen zo veel mogelijk plek moet maken en de bagage van de lege plekken moet halen. De meeste mensen zijn aardig en inschikkelijk, zelfs in de spits. Een kind wordt op schoot genomen, een student biedt zijn plaats aan aan een oudere reiziger.

Maar de vrouw voelt zich niet aangesproken. Toch stelt niemand haar een vraag. Ze heeft een uitstraling die doet vermoeden dat er met haar niet te spotten valt. Ondertussen is ze druk in de weer met haar make-up, daarna met de laptop en vervolgens pakt ze de telefoon. Eén reiziger wil uiteindelijk naast haar gaan zit-

ten, maar hij wacht netjes tot mevrouw uitgebeld is. Dat duurt langer dan verwacht. Tijdens een stilte spreekt hij haar alsnog aan. 'Mag ik naast u zitten?' Mevrouw reageert verontwaardigd. 'Ziet u niet dat ik in gesprek ben?' Ze gaat door met haar gesprek. Voor de reizigers om haar heen wordt een hele verbale medische encyclopedie uitgesteld. Om met Brigitte Kaandorp te spreken: 'Het leven is best wel ontzettend zwaar.'

Op het volgende station komen er nieuwe reizigers bij. Maar mevrouw gaat rustig door met het telefoongesprek. Met zo'n zwaar leven heeft ze kennelijk recht op twee zitplaatsen.

Pas na een kwartier is het telefoongesprek afgelopen. Inmiddels is een heel scala aan persoonlijk ongemak gepasseerd. Weer vraagt de reiziger of hij naast mevrouw mag zitten. Nu kan ze er niet meer onderuit. Al zuchtend en steunend ruimt ze haar etenswaren op. Haar tas zet ze in het gangpad. 'Maar als er iemand over valt en zijn been breekt, is dat uw schuld', zegt ze tegen de man die nu naast haar zit.

Soms zijn volwassenen net kleine kinderen. Ze moeten per se het laatste woord hebben.

SJOERD MOUSSIË [nd.nl/opinie](https://www.nd.nl/opinie) BEELD AFP / HENGHAMEH FAHIMI

Wie in de kerk of moskee trouwt zonder burgerlijk huwelijk, moet een forse boete krijgen. Dat staat in een wetsvoorstel van VVD en GroenLinks. Ze willen vooral shariahuwelijken aanpakken,

maar,

dat kan allang. In het Burgerlijk Wetboek (boek I, artikel 68) staat: 'Geen godsdienstige plechtigheden zullen mogen plaats hebben, voordat de partijen aan de bedienaar van de eredienst zullen hebben doen blijken, dat het huwelijk ten overstaan van de ambtenaar van de burgerlijke stand is voltrokken.'

Er staat zelfs een forse boete op (Wetboek van Strafrecht artikel 449). De 'bedienaar van de godsdienst' die 'enige godsdienstige plechtigheid' uitvoert voordat het echtpaar écht getrouwd is, krijgt een boete van de tweede categorie (4150 euro). Voorgangers die binnen twee jaar weer in de fout gaan, kunnen opnieuw een boete of twee maanden gevangenisstraf krijgen.

Deze regels staan al ongeveer sinds de tijd van Napoleon in de Nederlandse wet. Een verplicht burgerlijk huwelijk moet voorkómen dat een van de partners – in de praktijk vaak de vrouw – rechteloos achterblijft als de ander wil scheiden of 'gewoon' met iemand anders trouwt. Als een huwelijk niet officieel gesloten is, gelden de normale regels voor echtscheiding ook niet. Vrouwen kunnen zo gevangen raken in een huwelijk, bijvoorbeeld als hun man of de imam niet wil meewerken aan een echtscheiding.

Dat is precies wat VVD en GroenLinks willen aanpakken. In hun voorstel

krijgt niet alleen de voorganger een boete bij een 'illegaal huwelijk', maar ook de echt)paren én hun getuigen. Bovendien krijgen veelplegers zes maanden cel. Beide partijen maken onomwonden duidelijk wat ze voor ogen hebben: het bestrijden van 'illegale shariahuwelijken'. Maar zullen hogere boetes helpen als de bestaande regels al nauwelijks worden gehandhaafd? Er is sowieso maar weinig bekend over de praktijk. 'Een schatting geven van de omvang van het aantal gesloten onwettige religieuze huwelijken in Nederland bleek niet haalbaar', schreven onderzoekers in 2015. Ze 'lijken lijken voor te komen binnen de Afghaanse, de Somalische, de Suri-naamse en mogelijk de Iraanse en de Pakistaanse gemeenschap, de (nieuwe) Nederlandse moslims (bekeerlingen) en, mogelijk in mindere mate, in de Marokkaanse en Turkse gemeenschap.' Cultuur en sociale druk zijn er een oorzaak van. Maar ook: 'In sommige gemeenschappen leek men slecht op de hoogte te zijn van de voorgeschreven volgorde. Vooral de onbekendheid over de strafbaarheid van de geestelijke bedienaar die een huwelijk voltrekt als er nog geen burgerlijk huwelijk is gesloten, lijkt groot te zijn.' Laten we eerst maar de huidige regels handhaven – én een goede uitlegfolder maken.

over de andere kant van de feiten

FRANK BIERMANN • [hoogleraar Global Sustainability Governance aan de Universiteit U](https://www.nd.nl/opinie)

DEBATTEER OVER

... *Nederland moet het debat aangaan over kunstmatige ingrepen in het klimaatstelsel en de risico's ervan gaan onderzoeken.*

Als we doorgaan zonder op korte termijn ingrijpende maatregelen te nemen, zullen we de internationale afspraken om de opwarming van de aarde te beperken tot 1,5 tot 2 graden niet halen, zo bleek recent uit de doorrekening van het Nederlandse klimaatpakket en uit berekeningen op mondiale schaal van het VN-Milieuprogramma. Maar is een volledige energietransitie wereldwijd op tijd nog mogelijk? Dat blijft, gezien de weerstand in veel landen, nog een open vraag.

Sommige klimaatdeskundigen stellen daarom voor naar mogelijkheden te zoeken om onze planeet met technologische toepassingen weer kunstmatig te laten 'afkoelen'. *Climate engineering*, heet dit ingrijpen in het

Wie beslist om te beginnen met dit soort ingrepen? En wat als het misgaat?

klimaatstelsel. CO₂ uit de lucht filteren met enorme machines of snelgroeïende planten en vervolgens ondergronds opslaan. Of fijnstof vanuit speciale vliegtuigen de dampkring in brengen, waardoor zonlicht op grote hoogte weerkaatst, net als bij een vulkaanuitbarsting. Maar dit is zeker niet onomstreden. Is *climate engineering* wel een wenselijke strategie?

probleem verplaatsen

Ten eerste zouden deze technieken het probleem slechts verplaatsen. Als we de aarde, door fijnstof de dampkring in te brengen enkele graden zouden kunnen afkoelen, dan blijven de prikkels uit om het onderliggende probleem op te lossen door bijvoorbeeld energietransitie. Bovendien zou het ons en toekomstige generaties afhankelijk maken van het grootschalig toepassen van technologieën die we nog niet vol-

ledig begrijpen. En het allerbelangrijkste: alle vormen van *climate engineering* brengen grote risico's en onzekerheden mee. Zo kan de fijnstofftechniek regionale weerpatronen ingrijpend veranderen – maar hoe precies, is moeilijk in te schatten. Als hierdoor het moessonsysteem, waarvan miljarden mensen afhankelijk zijn, zou veranderen, zou dat armere landen extra kwetsbaar maken.

Als koolstofdioxide met snelgroeïende planten uit de lucht gefilterd wordt, dan zouden de grote landbouwgebieden die we hiervoor nodig hebben, moeten concurreren met grond voor het verbouwen van voedsel.

Er bestaan in internationaal verband nog geen regels over hoe we deze technieken al dan niet zouden mogen gebruiken. Wie mag straks beslissen over het beginnen met toepassen van zo'n techniek? En wie is er verantwoordelijk als het misgaat?

MICHEL ROG • [Tweede Kamerlid voor het CDA nd.nl/opinie](https://www.nd.nl/opinie)

GOOI ARTIKEL 23 NIE

... *Anders dan VVD'er Klaas Dijkhoff, wil het CDA de vrijheid van onderwijs juist beschermen. De keuzevrijheid van ouders is een groot goed.*

Door de zorgelijke situatie bij het islamitische Cornelius Haga Lyceum in Amsterdam staat onze onderwijsvrijheid onder druk. De school kwam in opspraak vanwege salafistische invloeden. Er zou zelfs sprake zijn van een potentieel gevaar voor de nationale veiligheid of de rechtsorde. Voor diverse mensen bleek dit hét startschot om de aanval op artikel 23 van de grondwet te openen. Dat artikel borgt de vrijheid van onderwijs en de

gelijke bekostiging van openbaar en bijzonder onderwijs. Het zorgt ervoor dat ouders kunnen kiezen voor een school die aansluit bij hun levensovertuiging of opvattingen over onderwijs en vorming. Artikel 23 bepaalt ook dat moet worden voldaan aan 'deugdelijkheidseisen': de objectieve criteria die voor alle scholen gelden, zoals de eisen die aan leraren worden gesteld en het voldoen aan de kerndoelen. De Onderwijsinspectie houdt hier toezicht op. We moeten eerlijk zijn. Scholen waar kinderen worden geïndoctrineerd met antidemocratische ideologieën, zoals het politieke salafisme of jaha-

Utrecht nd.nl/opinie BEELD AFP / SONNY TUMBELAKA

R INGREPEN IN KLIMAAT

Een van de technologische ingrepen waaraan gedacht wordt, is fijnstof de dampkring in brengen, waardoor de aarde minder opwarmt, net als bij een vulkaanuitbarsting.

Na jaren van discussies in beperkte kringen van deskundigen, is het internationale debat hierover nu sterk opgelaaid.

Uit zorg over de risico's heeft Zwitserland afgelopen maand met twaalf andere landen bij de Verenigde Naties een voorstel ingediend voor een mondiaal onderzoek naar de verschillende technologieën voor *climate engineering*. Maar onder meer de Verenigde Staten en veel olieproducerende landen hebben het voorstel geblokkeerd.

nog geen standpunt

Hiermee is *climate engineering* wel formeel onderdeel geworden van de internationale milieupolitiek. Toch heeft Nederland nog geen duidelijk standpunt ingenomen over *climate engineering* als mogelijke oplossing voor klimaatverandering. Het is cruciaal dat ook Nederland – nota bene een van de landen die het

kwetsbaarst zijn voor klimaatverandering – op korte termijn de discussie voert en onderzoeksprogramma's begint waarmee we onze insteek en onderhandelingspositie in dit opkomende internationale debat kunnen bepalen.

In de internationale discussies die we hierover moeten gaan voeren, is ook een sterkere inbreng van ontwikkelingslanden cruciaal. Zij zijn bijzonder kwetsbaar voor de risico's van dit soort grootschalige ingrepen in het klimaatsysteem. Bovendien hebben ontwikkelingslanden onvoldoende aanpassingsvermogen, mocht er iets misgaan.

En toch staan juist deze landen grotendeels buiten de debatten hierover, simpelweg omdat ze kennis en onderzoekscapaciteit missen. Recent onderzoek door de Universiteit Utrecht heeft aangetoond dat experts uit ontwikkelingslanden bijna nooit betrokken zijn bij wetenschap-

pelijke discussies over *climate engineering* en dat hun belangen vaak niet worden meegenomen in dit soort onderzoeksprojecten. Nu komt er met deze discussies in de Verenigde Naties een kans voor ontwikkelingslanden om voor het eerst invloed uit te oefenen op dit cruciale onderwerp.

politiek antwoord

Climate engineering klinkt als sciencefiction.

Maar inmiddels is het tot een serieus onderwerp in het mondiale klimaatdebat geworden.

De hoogste prioriteit is en blijft zonder twijfel dat we de uitstoot van broeikasgassen verminderen. Maar als we de doelen uit het klimaatverdrag van Parijs niet halen, zal de roep om dergelijke technologische programma's luider worden. Nederland moet hier ook een politiek antwoord op hebben. <

T MET HET BADWATER WEG

disme, zijn volstrekt ongewenst. Deze stromingen keren zich af van de Nederlandse samenleving in plaats van bij te dragen aan actief democratisch burgerschap. Maar laten we duidelijk benoemen waar het wringt en niet het kind met het badwater weggoien.

misbruik

Moet de ernstige situatie bij het Cornelius Haga Lyceum het einde van de vrijheid van onderwijs betekenen? Natuurlijk niet! We hebben de dure plicht onze vrijheid van onderwijs juist weerbaar te maken tegen hen die deze vrijheid misbruiken. Minis-

ter Slob moet prioriteit geven aan wetgeving die verhindert dat er scholen worden opgericht waar antidemocratisch gedachtegoed wordt verspreid. Geef de inspectie meer ruimte om te controleren. We willen een betere screening van schoolbestuurders, maar ook nadrukkelijker nagaan of binnen de op te richten school de burgerschapsopdracht, die alle scholen hebben, kan worden uitgevoerd. Wanneer schoolbestuurders over de schreef gaan, bijvoorbeeld door het verheerlijken van terroristisch geweld, dan worden ze geschorst. Ten slotte moet de burgerschapsopdracht meer zijn dan een

papieren tijger. Nu is theoretische kennis over de kenmerken van een democratie voldoende. Wij willen dat het een antoonbaar onderdeel vormt van de schoolcultuur, waarmee leerlingen actief oefenen. De inspectie moet hierop kunnen handhaven. Zo kunnen leerlingen in de toekomst actief bijdragen aan de democratische samenleving. Op deze manier beschermen we onze kinderen én onze samenleving, door antidemocratische krachten te weren. En we behouden wat goed is: de vrijheid voor ouders en leerlingen om te kunnen kiezen voor een school die bij hen past. <

COLUMN

Anita Zeldenrust is ouder van een gezinshuis voor kinderen die (soms tijdelijk) niet thuis kunnen wonen. Zij schrijft elke maand een column.

ANITA ZELDENRUST nd.nl/columns

TIJDNOOD IN MEI

Het was op Witte Donderdag dat we voor een kennismakingsgesprek de oude dorpsschool nabij ons huis bezochten. We werden rondgeleid door de wat smalle, hoge gangen en waren groot genoeg om door de verheven ramen de klassen in te kijken. De gedachte dat mijn eigen vader hier in de naoorlogse jaren op zijn houten klompjes door de gangen had gelopen, en in deze inmiddels monumentale lokalen zijn niet te evenaren hoofdrekensnelheid had ontwikkeld, gaf me een weemoedig gevoel. Als ik op dat moment het aanmeldingsformulier had moeten ondertekenen, had ik dat waarschijnlijk kritiekloos gedaan.

Maar ik was hier niet gekomen om de sentimentele muts uit te hangen. Ik had een belangrijke missie: een passende school zoeken voor ons jongste gezinshuiskind. En dus belandden we met een serieus gezicht aan tafel bij de directrice van de school. De afgelopen jaren had ik vooral aan haar kant van de tafel gezeten, dus ik kon me goed indenken hoe zij daar met ouders van een potentiële leerling zat. Ik wond dus maar geen doekjes om ons verhaal: 'Ons kind heeft flinke bagage bij zich en heeft een school nodig die daar niet van schrikt. Die bereid is voorspelbaar te zijn, geduld te hebben, de ware boodschap achter het gedrag te lezen en consequent te zijn.' Ze leek er niet van onder de indruk. Dat was alvast mooi meegenomen.

vooroordeel

Mijn volgende vraag was wat spannender: 'Deze school is wel erg wit; hoe gaat ons gekleurde kind zich hier thuis voelen?' Ik was me zeer bewust van de vooronderstelling die in mijn vraag besloten lag, maar ik had mijn huiswerk goed gedaan. Ze moest bekennen dat dit op deze school helaas een reële vraag is, en dat ze al jaren een gevecht tegen de vooroordelen voert. Niet met de kinderen – die zijn van nature wat meer kleurenblind – maar met hun ouders. De komst van

De school is ook een leerplaats voor ouders.

een vluchtelingengezin in de school had daarin nog niet zo lang geleden een hoopvolle wending gebracht. De angst voor het onbekende veranderde in een voorzichtig omarmen van het andere. Een mooi voorbeeld dat school ook een leerplaats voor ouders kan zijn.

Bij het verlaten van de school werd mijn aandacht getrokken door een herdenkingsplaat bij het lokaal van de hoogste groep. Het hing daar ter nagedachtenis aan de toenmalige hoofdmeester Tromp, die als verzetsstrijder in 1942 door de Duitsers werd opgepakt, gemarteld en gefusilleerd. Ieder jaar wordt in groep acht zijn verhaal verteld, al vele jaren lang. Opdat zij nooit vergeten. Wat een rijkdom wanneer een school zo'n verhaal te vertellen heeft. Als er een steen is geplaatst, als ware het de Jordaan. Zodat de kinderen blijven vragen: 'Wat betekent nou die steen?' Dan heb je als school wat te vertellen! Zonder twijfel hangen de kinderen aan je lippen, want zelfs 74 jaar vrijheid maakt de realiteit van de oorlogsverschrikkingen kennelijk niet minder invoelbaar.

gedenkstenen

De laatste jaren dreigen dodenherdenking en Bevrijdingsdag op 4 en 5 mei er wat bekaaid vanaf te komen op de basisscholen. Met een lange meivakantie – die in april begint, dus vanwaar die naam? – ontstaat er tijdnoed voor de aandacht die alle verschillende gedenkmomenten verdienen. Goede Vrijdag en Pasen, de Koningsspelen, Moederdagcadeautjes én oorlog- en vredeherdenkingen – het zijn hoogtijdagen die allemaal in deze vakantie plaatsvinden en daardoor al voor de vakantie afgehandeld dienen te worden.

Dus hebben we als ouders zelf wat werk te doen. Gedenkstenen in eigen stad of dorp zijn zo gevonden. Ze vertellen verhalen die hun relevantie nog lang niet verloren hebben. Wanneer de kinderen dan vragen wat deze stenen te betekenen hebben, is het aan ons of we bereid zijn de verhalen te achterhalen en naar het nu te vertalen. Als dat vertalen wordt vergeten, vergeet dan de verhalen ook maar. Dan zijn de offers slechts bewonderenswaardige heldendaden in een tijd die de onze niet raakt. Dan is er geen les geleerd. En laat dat aanmeldingsformulier dan ook maar zitten.